

Eminentissimi Ac Reverendissimi Domini, D. Joannis Baptistæ, Cardinalis De Luca, Theatrum Veritatis Et Justitiæ, Sive Decisivi Discursus

Ad Veritatem Editi In Forensibus Controversiis, Canonicis & Civilibus, in quibus in Urbe Advocatus, pro una partium scripsit, vel Consultus respondit ; Cum Indicibus Argumentorum, Causarum ac Rerum luculentissimis. Opus Tam Judicibus, Quam Causarum Patronis, atque omnibus in utroque Foro ...

Tractatus Primi Pars I. de Usuris, & interesse, Pars II. de Cambiis, Pars III. de Censibus, Pars IV. de Societatibus Officiorum

Luca, Giovanni Battista de

Coloniae Agrippinae, 1691

Disc. XII. Savonen. Pecuniaria. De probatione solutionis usurarum facienda per debitorem, ad effectum illas imputandi, quomodo desideretur, Et de differentia probationis inter casum Imputationis, & ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74112](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74112)

ob explicitam vel implicitam mixturam mutui; Secus autem ubi intrat probabile dubium, quoniam tunc observantia attenditur tanquam interpretativa; Ponderando etiam, quod ubi usus est communis ac uniformis, cessare videtur suffocatio indigentis mutuatarii faciendae per sagacem, & depravatum fœneratorem, dum ita etiam pupilli, vel simplices, & sinceræ personæ pariformiter contrahunt, eodem modo, quo quilibet diligens negotiator, ut in proposito advertitur in Romana cambiorum, sub tit. de cambiis, disc. 1.

SAVONE N.

PECUNIARIA,

P R O

FRATRIBUS DE CARENTIIS,

C U M

JOANNE THOMA

MESSEA.

Casus variè decisis per Rotam, demum concordatus.

De probatione solutionis usurarum faciendae per debitorem ad effectum illas imputandi in sortem, vel repetendi, quomodo desideretur, & de differentia probationis inter casum imputationis, & alterum repetitionis; Et an creditor licitè usuras retineat ratione interesse lucris cessantis; Et aliqua de compromisso super usuris, an fieri possit in laicum, sive an laudum arbitri possit eas canonizare; Et quid de transactione super eisdem usuris inita; Et an utilitas debitori resultans ex mutuo, reddat licitas accessiones.

S U M M A R I U M.

- 1 *Facti series.*
- 2 *Resolutiones casus.*
- 3 *Quomodo procedendum sit in deferendo decisionibus Rote, aliisq; auctoritatibus.*
- 4 *An valeat cambium, si creditor est certus, quod debitor non potest cambiare, remissivè.*
- 5 *De eodem, de quo num. 3. & damnatur usus pragmaticus.*
- 6 *In mutuo nulla accessio dari potest, & in usura non datur parvitas materia.*
- 7 *Distinguuntur puncti seu inspectiones.*
- 8 *Ad effectum repetitionis indebiti solutio est probanda vera & effectiva, & non sufficit confessio, vel quietantia.*
- 9 *Agens ad repetitionem indebiti, non solum debet probare solutionem, sed etiam ipsum indebitum, pro quo excludendo sola possibilitas interesse sufficit.*
- 10 *Impugnatur hoc in materia usuraria, & de ratione.*
- 11 *Reprobatur opinio Archidiaconi, & verius est etiam prasumptivas probationes sufficere in materia usuraria.*
- 12 *Fœneratores student usuras occultare.*
- 13 *De capitulo Regni Neapolitani contra usurarios convincendos etiam per testes singulares.*
- 14 *De specialibus circa probationem in materia usurarum. Card. de Luca de Usur. & Interest.*

varia.

- 15 *De differentia ubi agitur de probatione usurarum ad effectum puniendi, vel ad effectum civilem restituendi.*
- 16 *Declaratur conclusio, de qua num. 9.*
- 17 *Quando facilius imperfecta probatio admitti debeat.*
- 18 *De differentia inter repetitionem usurarum, & earum imputationem in sortem.*
- 19 *Confessiones debitoris in materia usuraria non attenduntur.*
- 20 *De adminiculis, & modis, ex quibus probatur exactio usurarum.*
- 21 *Probatis aliquibus exactiionibus, an ista consuetudo inducat prasumptionem in alius.*
- 22 *Liguri prasumuntur negotiatores, ac soliti negotiari.*
- 23 *An creditor obtinere possit interesse lucris cessantis, si de eo non convenit, sed dixit facere mutuum gratuitum.*
- 24 *De interesse lucris cessantis, vel damni emergentis, quod licitè ab initio conveniri potest.*
- 25 *Quomodo dicta conclusio procedat, & intelligenda sit.*
- 26 *De magna difficultate, qua habetur in hac materia, & de eius ratione.*
- 27 *Quæ requirantur, ut debitor morosus condemnari possit ad interesse lucris cessantis, vel damni emergentis.*
- 28 *De rationibus requisitorum, & quod lucrum negotiationis est incertum & periculosum.*
- 29 *Conventio partium potest operari idem, ac operatur mora.*
- 30 *De inconvenientibus ab diversis opiniones.*
- 31 *Quomodo regulanda sit hac materia interesse damni emergentis, vel lucris cessantis, & an mos regionis excuset, datur distinctio inter usuras exactas & exigendas.*
- 32 *Ignorantia juris vel simplicitas non excusat in materia usuraria in foro externo.*
- 33 *Declaratur, ubi est ignorantia juris dubii.*
- 34 *Impugnatur opinio admittentium interesse giudiciale vel conventionale pro credito pecuniario absque probatione requisitorum, & de rationibus.*
- 35 *Taxari potest interesse ad certam summam, sed quomodo & quando.*
- 36 *Bona qualitas creditoris considerabilis est ad excludendam suspicionem usura.*
- 37 *Bona fides, vel non mala excusat à fructibus perceptis & consumptis.*
- 38 *Quando creditor dicatur in bona vel mala fide.*
- 39 *An & quando laicus per viam iudicii, vel compromissi cognoscat de usuris.*
- 40 *An & quando transigi possit super usuris.*
- 41 *An in materia usuraria spectetur utilitas debitoris, si creditoris non interest, vel e contra.*

DISC. XII.

VT Nicolaus Carentius Oppidi Finarien. acquireret quoddam prædium, de anno 1647. mutuas accepit à Joanne Thoma Messæa de eodem loco duplas 745. sub obligatione restituendi infra annum, quo decurso, & facta per creditorem confessione de recep. duplarum 45. per apocam conventum est, quod Nicolaus remaneret debitor in reliquis 700. quas absque aliquo utili, vel interesse restituere non teneretur, nisi ad sex

C 3

meses

mensis decurrendos, dictoque termino decurso, in huiusmodi conventionibus, & uniformibus dilationibus, quolibet semestre continuatum fuit, donec vixit dictus Nicolaus, quo defuncto, idem successivè gestum est cum ejusdem uxore communium filiorum tutrice, usque ad annum 1654. duodecim & ultra chirographis ita intercedentibus, ex quibus patet, pro dicta pecunia quolibet semestre creditori solutas esse duplas viginti duas cum dimidio, quod ad amissum correspondet primæ summæ duplarum 45. primi anni, & sic ad rationem sex cum dimidio pro quolibet centenatio & anno, atque in aliquibus ex dictis chirographis exprimitur, quod si contingeret dictas pecunias restitui infra terminum conventum, deberet creditor de falcare, seu bonificare ratam dicti interesse jam habitæ; Exortisque de dicto anno 1654. aliquibus differentiis inter dictas partes, illisque compromissis in Gubernatorem dicti loci, hic per laudum, imponendo silentium super fructibus seu utilibus decursis & solutis, in futurum eisdem fructus reduxit ad minorem rationem quinque pro centenatio & anno, ampliando etiam dilationem prius semestrali, ad annum.

Factis autem majoribus filiis dicti Nicolai, exortisque controversiis super restitutione dictarum pecuniarum, ac respectivè usurarum imputatione, ² Et introducta causa coram Ordinario, hic sententiam favore creditoris protulit, assignata ratione, quod usura, seu accessiones receptæ fuerint à sponte dante, ratione lucri cessantis, ac etiam quia mutuata pecunia erogata fuerat in emptionem prædii utilis & fructiferi, à qua sententia interposita appellatione, & commissa causa in *Rota coram Taja*, datoque dubio, *an constaret de illicita usurarum exactione*, sub die 31. Martii, 1664. affirmativa prodit resolutio, ut patet ex decisione desuper edita, impressa post *Zuffum de legitim. processus, decis. 104.* ad cujus decisionis normam prolata sententia, & commissa causa appellationis in eadem *Rota coram Bourlemont*, sub die 15. Februarii, 1666. responsum fuit pro dictæ sententiæ confirmatione, ac pariter cum unica decisione prolata alia sententia, commissa fuit causa appellationis in tertia instantia, in eadem *Rota coram Albergato*, coram quo sub die 3. Decemb. ejusdem anni 1666. prodit resolutio creditori favorabilis pro dictarum sententiarum infirmatione, à qua tamen resolutione recessum fuit sub die 16. Januarii, 1668. respondendo pro confirmatione, sed reposita causa sub die 19. Novembris ejusdem anni, recedendo ab ultimo, perstitum fuit in primo loco decisio ad favorem creditoris pro sententiarum infirmatione, super qua prodit sententia; unde in gradu appellationis per debitores interpositæ; commissa fuit causa in eodem Tribunali, coram Vice-comite, atque proposita causa sub die 1. Maji, 1669. resoluta fuit, hanc ultimam sententiam esse infirmandam, confirmando præcedentes, ac demum concordia finem controversiæ dedit.

Ex qua serie edocemur, quam cautè & circumspectè per Judices procedendum sit in deferendo decisionibus, quæ in libris impressæ, seu alijs circumferuntur, ita sub cæca fide immorando in sola auctoritate, non examinatis earum fundamentis, atque illius causæ statu, sine & circumstantiis, dum plures decisiones ab eodem Tribunali retractatæ habentur, pluresque adsunt, de quarum expressa revocatione non constat, sed earum implicita revocatio quoque adest, Vel quia reposita causa, & dilata resolutione, ille qui favorabilem decisionem

habebat, agnoscendo imminentem revocationem, cum aliqua concordia, liti cesserit, ut est præsertim in casu, de quo in *Romana domus seu locorum Montium sub tit. de emphyteusi, disc. 36.* & conferunt etiam casus, de quibus in *Romana locationis vena ferri, & Puerbien. transactionis, de quibus hoc eod. tit. disc. 4. & 15.* Vel quia decisiones implicitè habitæ fuerint pro non subsistentibus, ut præsertim habemus de illis in *Romana cambiolorum, 4. Julii, 1642. & 18. Aprilis 1645. coram Pentingerio*, de quibus pluries in sua materia, sub tit. *de cambiis*, præsertim in *Romana cambiolorum de Sfortiis, discursu 6.* super articulo, an subsistat cambium, quando creditori danti pecunias, innotescit, debitorem eas erogaturum esse in extinctionem æris alieni, seu in alios usus, ideoque acceptam pecuniam per plateas vel undinas non esse cambiaturum, cum similibus satis frequentibus; Et si hoc procedit in decisionibus, multò magis & incomparabiliter idem dicendum est de contilijs, ideoque perpetuè damnandum est ille pragmaticus abusus judicandi ex cæca fide cum doctrinis, non expendendo earum fundamenta, & præsertim, ut dictum est, omnes circumstantias casuum, de quibus agunt, ad effectum congruæ applicationis, cum sæpè sapius conclusiones uni casui congruant; alteri verò, quamvis simillimo & penè identico secus.

In prædictis autem disputationibus, in tot instantiis habitis, præsupposito absoluto principio in primis duabus decisionibus coram *Taja & Bourlemont* enunciari, atque per scribentes pro creditore admissio, quod in mutuo nulla accessio, nullaque utilitas in mutuante danda est, quamvis modica, ita ut in usura non deat parvitas materiæ, ut ex *Diana, Fagnano*, & alijs deducitur in *prima decisione coram Taja*, atque ut advertit *Leothar. qu. 3.* neque semiuncia lucri admittatur, dum ubi etiam neque de non danda levitate materiæ; Quatuor fuerunt puncti, seu inspectiones istius controversiæ; Primò scilicet facti magis quam juris super probatione solutionis, & respectivè exactionis huiusmodi usurarum, & super hoc puncto major ac penè tota disputationis fuit, cum fundamentum ultimæ & antepenultimæ decisionum coram *Albergato* editarum favore creditoris, consistat in hac deficiente concludenti & perfecta probatione, quæ in dictis decisionibus necessaria dicitur ad effectum repetitionis usurarum indebitè solutarum; Secundò, an postea probatione, suffragaretur creditori ad evitandam restitutionem vel imputationem, probatio ex ejus parte facta, quod ipse solitus esset negotiari, & non tenere ejus pecuniam otiosam, quodque in loco promptæ essent negotiorum ac lucrorum occasiones; Tertiò, an pro eadem excusatione à restitutione, vel imputatione suffragaretur illa circumstantia, quod mutuata pecunia deservierit pro utili acquisitione prædii fructiferi; Et quartò demum, an laudum ab Arbitratorum, & à partibus emologatum suffragaretur, nec-nè.

Quatenus igitur pertinet ad primum, scribentes pro creditore, quibus adherent antepenultima, & ultima decisio, duo deducebant, Primò, quod cum agatur de repetitione indebiti, solutio concludenter & perfectè probanda est, ita ut non sufficiant quierantiæ & confessiones de recepto, sive alix species probationis solutionis, suffragantes tantum ad liberandum debitorem, cum aliud sit probare solutionem ad effectum liberationis, aliud verò ad effectum repetitionis indebiti ad communiter notata per Civilistas, in *l. c. de indebito, §. finali, ff. de probat. & cap. fin. de solut. Federic. de Sen.*

Sen. conf. 54. numer. 24. cum aliis collectis per Amat. resol. 97. num. 9. cum seqq. Buratt. & Adden. decif. 592. decif. 89. par. 10. & dec. 6. numer. 19. & 20. par. 11. rec. Dunozer. decif. 688. numer. 2. & seqq. & 729. in principio, & in utraque decisione, ac etiam in Baren. Censu 3. Aprilis 1669. coram Bourlemont.

Undè cum apocæ continerent solùm quietantias in genere, vocando se satisfactum, atque duarum tantum explicare summam receptam, ita dictum quietantis vel satisfactonis verbum remanet æquivocum, non aptum ad inducendam perfectam probationem realis & effectivæ solutionis, quæ necessaria est ad hunc effectum repetitionis indebiti, dum etiam ex benevolentia & remissione, vel ex solis obsequiis potest creditor se vocare satisfactum, ac debitorem liberare, eodem modo quo habemus in probatione solutionis pensionis voluntariæ ac reservatæ beneficio pleno, quod huiusmodi confessiones & quietantiæ non attenduntur, ut in dictis decisionibus coram Dunozer. & in sua materia *sub tit. de pensionibus pluries.*

Et secundò quòd agenti ad repetitionem indebiti voluntariè soluti, non solùm incumbit onus perfectæ probationis veræ & effectivæ solutionis, itaut non sufficiat solutio confessata, seu præsumpta oriens ex præscriptione statutaria, sive ex *l. quicumque Cod. de apocis publicis lib. 10.* vel ex requisitis deductis ex *l. Procula ff. de probat.* de quibus *Afflic. decif. 105. & Merlin. dec. 125.* cum istæ & similes species probationis, ut supra dictum est, suffragentur quidem ad liberandum, non autem ad repetendum indebitum voluntarium ex auctoritatibus supra allegatis; Sed incumbit etiam onus probandi ipsum indebitum, excludendo etiam contrariam debendi possibilitatem, ut apud allegatos & passim, quoniam est certum & receptum principium, quod ego scribens in contrarium non negabam in materia indifferenti.

Et idèd cum indubitarum sit, quod creditor, vel ex mora debitoris, vel etiam ex conventionione, possit citrà labem usurariam percipere interesse lucri cessantis vel damni emergentis, ut habetur infra super secundo puncto, ideo ad est possibilitas debiti, & consequenter onus est agenti ad repetitionem indebiti voluntarii probare etiam hanc negativam; ex deductis per *Leotar. de usuris q. 76. numer. 45. Rot. dec. 153. numer. 27. par. 4. rec. tom. 2. decif. 38. numer. 2. par. 5. dec. 89. num. 19. par. 10.* cum aliis in dictis decisionibus coram *Albergato*, præsertim ultima 13. *Novembris 1668.* ubi ad effectum coadjuvandi dictam possibilitatem, ponderatur mos regionis, in qua omnes sunt industres ac negotiari soliti, atque occasiones sunt frequentes ex testimonio *Soaccia de cambiis §. 1. q. 7. par. 2. ampliat. §. num. 107. cum seqq.* ac etiam ponderando probitatem creditoris.

Verùm etiam si essemus in terminis & ad effectum repetitionis indebiti adhuc dictæ propositiones periculose videbantur in hac usuraria materia, in qua procedendum non videtur cum terminis generalibus textus in *d. l. cum de indebito cum concord.* ed quia frequentius ac ferè semper dicuntur actus occulti per calidos ac depravatos seneratores ita studiosè, & clam fieri soliti ad fraudandas & occultandas usuras, nedùm ad effectum evitandi illarum restitutionem vel imputationem, sed etiam evitandi plures pœnas temporales, & spirituales, per utrumque jus civile & canonicum, ac etiam per jura municipalia inflictas.

Ideoque licèt *Archid. in cap. 2. de usuris in sexto,*

quem aliqui sequuntur, exigere videatur dictam plenam & perfectam probationem, Attamen hæc opinio ex originali dicto *lo. Andr. in eod. cap. 2. num. 4.* magis communi Canonistarum, ac Moralium calculo rejecta est, unde *Ioannes Andreas* dicit, quod dictum *Archidiaconi* in nicholis non approbatur, & in iudiciis reprobat, ut magistratèr *Abb. conf. 113. par. 2. num. 3. & per tot.* ubi ex *Clementina unica de usuris*, ponderat, veram ac germanam rationem prædictam, quod si exigeremus plenam & concludentem probationem contrà usurarios, rarò vel unquam convincerentur de usuris; sequuntur *Afflic. decif. 91. numer. 7.* & ceteri apud *Leotar. de usuris q. 93. num. 7. cum seqq. & in penult. decif. coram Albergato*, ac etiam in primis duabus coram *Taja & Bourlemont*; Ut enim advertunt *Mascard. de probat. conclus. 447. num. 31. & conclus. 144. numer. 3. Carol. de Grass. de except. cap. 28. numer. 27. cum seqq. Sperell. decif. 27. numer. 82. & ceteri*, de quibus *Leotar. de usuris q. 93. ex numer. 9. ad finem*, (ubi ponderantur multa specialia in hac usurarium probatione ex dicta ratione admittenda, quæ aliàs admittenda non essent), nihil aliud seneratores excogitant, nisi cautelas pro occultandis usuris, atque impedienda probatione illarum.

Hinc in Regno Neapolitano per *Cap. Noviter nostræ Majestati 270.* juxta computationem *Campagna & Tappia* statutum habetur, ut etiam in criminalibus, ac ad effectum convincendi usurarium, nedùm pro restitutione vel imputatione, sed etiam pœnarum, sufficiant tres testes singulares, singularitate non obstativa sed adminiculativa, quamvis de facto proprio deponentes, quia nempe ipsi seneratori usuras pro mutuo solverint, cum tamen hæc species probationis absque dubio in aliis materiis indifferentiis non admittatur, de cujus capituli intelligentia & usu agunt *Tappia lib. 5. juris Regni tit. de usurariis. Capagna alias lo. Anton. de Nigris in Comment. disti Capis. Bajar. ad Clar. Follet. & ceteri practici Regnicola*, multaque specialia ut supra ponderat *Leotar. d. q. 93.* in aliis materiis non admittenda.

Et tamen certum est, quòd in criminalibus magis exactæ & concludentes probationes desiderantur, Tum ex regula generali, quòd ad effectum pœnarum perfecta & concludens probatio delicti requiritur, ad communiter notat. in *l. 1. Cod. d. dolo cum concord.* Tum ex eo, quod ubi agit ad effectum puniendi, consideratur solum odium ejus, qui puniri debet, absque mixtura favoris alterius, præterquam illius generalis favoris, qui Reipublicæ resistit ex delinquentium punitione; In civilibus autem ad effectum repetendi, seu condemnandi ad restitutionem, urget favor suffocati debitoris, ita reintegrandi de eo quod potius invitus & coactus solvit, quam voluntariè, ut in dubio lex præsumit, ex deductis *decif. 69. num. 17. & seq. par. 9. rec.* ubi concordantes; Ac etiam ad est favor ipsiusmet usurarii pro ejus conscientia exoneranda, & ne perseveret ac moriatur in peccato sub perpetua damnatione.

Et sic, cum sensu ac zelo veritatis, dicebam, ultimam præsertim decisionem coram *Albergato*, nimium in hoc se dilataste, ita enim satis lata via usuris aperiretur, si adeò concludens & exacta probatio necessaria esset in hac materia ex dictis rationibus ferè impossibilis, dum etiam postquam facta est, neque sufficeret, nisi etiam probaretur negativa possibilitatis interesse, quæ probatio pariter impossibilis videtur. Ista enim propositio procedit

dit in casu quo accessiones generaliter & in substantia sint licitæ, ita ut usuram de sui natura non redoleant, sed solum ad earum licitam perceptionem requiratur aliquod implementum; Ute.g. per Statutum decernuntur mulieri etiam soluto matrimonio usuræ dotales adversus dotantes, vel adversus hæredes viri non restituentes, sub conditione tamen interpellationis, ut est Statutum 137. *Urbis*, ac etiam est Statutum Bononiæ, de quo agitur *d. dec. 153. par. 4. rec. tom. 2.* Tunc enim si de dicta interpellatione non constat, Verum dotis debitores usuras dotales voluntariè solverunt, tunc ita vel declarant se habuisse pro interpellatis, vel saltem resultat dicta interpellationis præsumptio, transfundens in solventes, ac repetere & imputare volentes onus contrariæ probationis, quoniam materia generaliter & in substantia non est prohibita neque infecta; Ita pariter in fructibus recompensativis juxta terminos textus in *l. curabit. Cod. de action. empti.* Si enim debitor pro pretio rei de sui natura fructifera voluntariè solvit dictos fructus, deinde verò præterdit illos, vel in toto, vel in parte esse indebitos, vel excessivos, eo quia ipsa res tanti non fructaret, tunc probationis onere gravatur, juxta casum, de quo infra in *Baren. census*, & in *Lucana ac in aliis hoc tit. disc. 17. & 18.* ex ea ratione, quod tunc regula assistit creditori, debitor autem innititur solum limitationi, quam probare debet, dum accessiones in substantia seu genere sunt licitæ, ut etiam circa cambia excessiva habetur in sua materia, cum similibus.

Et in his terminis rectè procedunt dictæ auctoritates, Secus autem ubi agitur de puro & simplici mutuo, in quo generaliter & in substantia quælibet accessio est illicita, & regulariter redolet usuram, undè regula assistit debitori pro imputatione vel repetitione, creditor autem habet solum refugium limitationis, cujus probationis onere gravatur ex collectis per *Barbos. axiom. 198. Mantio. dec. 251. num. 4. & passim*; Et sic magna differentia est inter unum casum & alterum, ideoque auctoritates, & decisiones loquentes in dicto primo casu, in quo accessiones in genere seu substantia sint licitæ, non bene applicantur ad alterum convertum, in quo generaliter & in substantia sint illicitæ cum conversione regulæ & limitationis respectivè.

Ponderat ultima decisio 19. *Novembris 1668. coram Albergato*, respondendo ad summatam *decis. 69. num. 14. cum seq. par. 9. rec.* quod tunc præmissa, circa solutionis probationem facilius admittendam, sunt vera & procedunt, quandò ab initio constaret de aliquo primordiali titulo, quia nempe in ipso contractu conventum esset de certa quantitate, cum tunc solutio præsumeretur facta in causam expressam, ut est casus *d. decis. 69.* ubi agitur de cambiis; super quorum cursu conventum erat; Secus autem in hac facti specie, in qua aderat in oppositum expressa conventio, quod mutuum esse deberet gratuitum & absque aliqua accessione vel interesse; Verum hoc mihi videbatur æquivocum clarum, quodque potius ista circumstantia, ad evidentiam retorquenda esset, quoniam ut infra in secundo puncto, ac in aliis hoc eodem tit. advertitur, semper majorem bonam fidem ac animi sinceritatem redolet publicitas actus, quam ejus clandestinitas & simulatio; qui enim ambulat in tenebris, odit lucem, juxta similia de creditore emente pignus, de tutore emente bona pupilli, de officiali contrahente &c. Et consequenter profus incongruum est dicere, quod melioris conditionis esse deberet, qui sub mendaci & simu-

lata expressione mutui gratuiti, clam recipit cum anticipata solutione usuras in uniformi summa determinata pro determinato tempore, quam qui publicè, & palam gerit contractum cambii in substantia licitum, sive convenit de interesse lucri cessantis vel damni emergentis, de quo licitè conveniri etiam potest, cum sola difficultas refideat in necessitate subsequenti specificæ probationis, ut infra.

Discurrebam tamen hæc omnia ad superabundantiam, atque ad ostendendam insubstantiam dictarum decisionum, etiam in casu, de quo loquuntur, repetitionis indebiti. Difficultas verò cessare videbatur ex facto, seu defectu applicationis ad casum, quoniam in hac facti specie non agebatur per debitoris ad effectum repetendi, sed ad effectum imputandi usuras in sortem, illamque extenuandi, ut ita liberationem à debito reportarent, qui termini sunt diversi ob magnam differentiam inter unum casum & alterum, ut admittebant iidem scribentes in contrarium, eademque ultima decisio, ac etiam explicitè agnovit *Rota in Baren. census. .... 1668. coram Bourlemont*, de qua causa habetur infra *hoc eodem tit. disc. 17.* Illa præsertim clara differentia ratione militante, quod ubi quis est debitor in sorte, ac solvit accessiones illicitas & usurarias, dici non potest indebiti solutio voluntaria, sed potius dicenda est coacta, quod scilicet timens feneratoris suffocationem ad restitutionem fortis, solutionem usurarum spontè & absque contradictione facere curaverit, ut frequens, & quotidiana experientia docet, Et advertitur *d. dec. 69. par. 9. rec.*

In qua etiam *num. 23. & seqq.* habetur ex eadem ratione deferendum non esse quibuscumque confessionibus debitoris, vel computorum solidationibus, ut de hac materia confessionis, vel solidationis computorum in proposito pluries habetur *sub titulo de cambiis*, præsertim in *Romana pecuniaria de Benettis, discurs. 7.* Ac etiam quia censetur potius quod debitor, ita eludendo artem cum arte, pro majori ejus commoditate voluerit restituere sortem cum hujusmodi diminutis solutionibus, ut advertitur in eadem *dec. 69. par. 9. passim* recepta in *Rota & Curia*, & sæpissimè canonizata, tam in prædictis propositionibus, quam in alia de jure magis vera, quod scilicet præexistente debito fortis, accessiones indebitæ & usurariæ, quamvis sub hoc nomine expressè solutæ non repetuntur per dictam rigorosam actionem repetitionis indebiti, sed in ipso jure imputantur in sortem, illamque extenuant; Quod habemus quotidianum in materia, quia cambiorum non data justificatione litterarum, ac realitatis, cambia sortem extenuent, ut penè in centum decisionibus, post dictam *dec. 69.* firmatum habetur; Dictæ autem rationes cessant in usuris spontè solutis, postquam ita jam totum debitum in sorte extenuatum esset, undè propterea ex hujusmodi continuata solutione magnum refultat argumentum creditori favorabile, juxta casum, de quo *d. disc. 7. sub tit. de cambiis*, ubi de hac distinctione, dum extenuato debito cessat timor suffocationis.

Probatio autem solutionis dictarum usurarum videbatur nimis concludens & manifesta ex pluri-
bus probationum speciebus, ac præsumptionibus, & adminiculis insimul junctis, ex quibus, in jure habemus, rectè deduci probationem solutionis cujuscumque debiti indifferentis & liciti etiam in sorte principali, juxta dictas vulgares decisiones superius allegatas 13. *Affili*, 105. *Surdi*. & 124.

Merlini, ac frequenter in sua materia sub *tit. de credito*, multò magis isto casu, in quo ob magnam probationis difficultatem, minores, magisque imperfectæ probationes admittendæ veniunt, ut in specie allegata *d. dec. 105. Surdum cum concord. d. benè ratiocinatur. Leotar. d. q. 93. n. 37.*

Cùm enim per duas, vel tres apocas plenè & concludentèr justificaretur solutio usurarum pro aliquibus terminis, seu semestribus, itaut agentes pro creditore id non impugnent, hinc juxta unam ²¹ opinionem, quam tenere videtur *Abb. d. conf. 113. num. 3.* & sequuntur cæteri, de quibus *Leotar. d. q. 93. nu. 35.* probata videtur scenerandi consuetudo, ac sufficiens præsumptiva probatio exactionis usurarum pro omnibus reliquis terminis, seu pro toto tempore dilationis; Quicquid autem sit de veritate dictæ rigorosæ opinionis, ad effectum, ut hæc unica circumstantia sufficiat ad probationem, absolutum tamen videtur, ex illa resultare magnum adminiculum conjungendum cum aliis, cum consueta regula perpetuò tenenda in ambiguis, aliisque omnibus difficilibus probationis, ut *singula que non prosunt, unita juvent.*

Secundò probatio, vel saltem magnum adminiculum resultabat ex eo, quod introducto iudicio coràm Ordinario, exhibitisque ad probandam exactionem usurarum per debitores apocis de recepto, creditor illas non impugnavit, sed potius fatendo hujusmodi solutionis veritatem curavit reportare sententiam absolutoriam ratione lucri cessantis, ac etiam ratione utilitatis, quam creditor ex mutua pecunia reportaverat cum acquisitioni prædii.

Tertiò, eadem species probationis, vel adminiculum resultabat ex laudò præcedenter lato, ut supra per loci Governatorem, dum cum eodem sensu processum est.

Quartò, ex magnitudine summæ, ac lapsu temporis notabilis, undè duplex resultabat magna inverisimilitudo, quod extraneus absque aliqua antidotalis obligationis, vel affectionis ratione, tandiù adeò notabilem summam, ità otiosè ex gratuito mutuo retinere voluerit, undè observabam intrare receptum axioma super imagine veritatis, ac respectivè falsitatis, quam habet verisimilitudo, vel inverisimilitudo.

Quintò, in ejusdem verisimilitudinis comprobationem, satis urgebat generalis præsumptio resultans ex consuetudine loci, seu qualitate nationis, quod in specie ponderatur apud *Leotar. d. q. 93. numer. 50. & 59.* Liguri enim generalitèr præsumuntur viri industres & negotiatores, ut ultra *Scacc. supra* allegatum, & in ultima *decis.* deductum plenè habetur apud *Rovit. conf. 103. numer. 10. lib. 2. & dixit etiam Rota pluries, præsertim dec. 596. nu. 23. p. 5. rec. Romana præsent. cambiorum 30. Aprilis. 1655. coràm Dunozeo inter suas dec. 962. nu. 7.*

Sextò, concurrebat probatio specialis circà personam creditoris, quod esset vir industrius, ac solitus ejus pecunias trafficare, & non tenere otiosas, ut idem articulaverat in remissoria obrenta à Rota juxta *decis. 95. post Zuiffum*, Et septimò magnum pro meo iudicio adminiculum resultabat ex continuata uniformi præfinitione, seu renouatione terminorum, ex quibus omnibus insimul junctis, in sensu etiam veritatis, credebam id palpari manibus, etiam ad alium rigorosum effectum repetitionis indebiti, quinimo fortè etiam ad alterum penarum. Et nihilominus quia debitores opponebant posse etiam addere justificationes cum testibus, ac etiam cum libris, aliisque adminiculis, consulebam

ut ad omnem difficultatem removendam in disputatione habenda in alia instantia hæc omnia deducerentur, cum semper meliora sint motiva facti, quàm illa juris.

Quoverò ad secundum punctum, seu secundam inspectionem, an scilicèt posita sufficienti probatione exactionis usurarum, ut supra, admitti deberet creditor ad evitandam illarum restitutionem, vel imputationem ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, quidquid sit in foro interno, in quo, ut frequenter habetur, solum est Dei iudicium, regulandum ex intentione, ac naturali veritate sibi cognita; In foro tamen externo, videbamur esse ²³ extrà casum questionis ex solo facto, dum mutuator non convenit cum debitore de assequitione, seu refectione hujusmodi interesse, sed explicitè professus est facere mutuum gratuitum absque aliqua utilitate, vel interesse, ideoque dicebam sibi non suffragari proximè allegandas & similes autoritates circa licitam conventionem & respectivè assequitionem interesse lucri cessantis, vel damni emergentis, dum partes diversum contractum expressè facere professæ sunt.

Ad id autem probandum scribendo tanquam Advocatus deducebam ea, quæ ex *Soccino, Surdo*, & aliis habentur apud *Leotar. q. 27. nu. fin.* quod etiam in casu crediti de sui natura fructiferi, prout est pretium rei fructifera venditæ juxta terminos *textus in l. curabit Cod. de action. empri*, adhuc tamen si in aliam debendi causam convertatur, non debentur accessiones, nisi concurrant requisita hujusmodi diversæ causæ justificativa; Verùm, reflectendo ad veritatem, istud fundamentum videbatur parum tutum, quatenus reverà dicti interesse specialis justificatio, ut infra concurreret, quoniam tunc potius substantia veritatis, ac voluntatis partium attendenda esset, juxta ea, quæ habentur infra in *Fulginat. discurs. 16. & in decis. in ea causa edita 28. Novembris 1667. coràm Cerro.*

Ideoque circumscripta etiam hujusmodi circumstantia, atque examinando articulum, ac si publicè, palàm, & sincerè hoc interesse lucri cessantis, vel damni emergentis in conventionem deductum esset; Admittebam tanquam veram propositionem deductam per scribentes in contrarium, quod scilicèt de hoc interesse licitè inter mutuantes, & mutuatarium etiam ab initio conveniri potest, ut post antiquiores ab eis allegatos plenè probant *A. pont. de potest. Proreg. tit. de Regal. impost. §. 5. num. 77. & seqq. Guir. de cred. tit. 7. q. 2. nu. 1679. & seqq. Carleval. de judic. tom. 2. dispuc. 8. in prin. & sect. 1. 2. & 6. ubi latius Rovit. prag. 1. de usurar. num. 45. ubi add. & non negat Rosa dec. 18. Ubaldi, quæ est in materia magistralis passim canonizata, repetita etiam *dec. 372. post 2. vol. conf. Farinac. & plenè Leotar. quest. 72.**

Verùm difficultas consistit in duobus punctis, ex quibus resultant æquivoca procedentium simpliciter cum dicta generica conclusione, ut hoc interesse licitè in pactum deduci possit; Primò scilicèt, an in vim dictæ conventionis, absque alia speciali probatione dictum interesse exigì valeat, vel potius ad justificandam conventionem, necessarium sit deindè illud probare in specie, ad effectum ut exigì valeat; Et secundò an ab initio taxari possit certa & uniformis lucri, seu dicti interesse quantitas. Et in utroque satis variant scribentes, ut patet ex collectis per *Rotam apud Ubald. d. dec. 118. aliàs 372. post 2. vol. conf. Farinac. & ex Leotar. d. q. 72. qui totum mutuatus videtur ex dicta dec. vel saltèr cum ea, & meritò; in omnibus procedit; Aliquibus volen-*

lentibus ad dictam conventionem in genere nullatenus deveniri posse, nisi post contractam moram, non autem ab initio mutui, seu aliàs creditæ pecuniæ; Aliis verò generaliter, & omnino negantibus licitam conventionem super certa taxa; Et aliis e conversò, ut præsertim sunt plures ex Regnicolis utriusque Siciliae, procedunt cum dicta propositione generali, super licita conventionem ejus, quod mutuantis interest, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, ultrò non progrediendo, sed absque alia extrinseca probatione, taxam, ac exactionem licitam reputando, quasi quod ex notorietate promptitudinis occasionum negotiandi, vel pecunias investendi in regione, atque ex generali consuetudine, quòd quilibet dicatur solitus negotiari, dictæ probationes pro factis habendæ sint, ideoque sola conventio sufficiat; Nimium etiam innixi illi fundamento, quod quidem eos nimium excusabiles reddit, quod scilicet, Tribunalia post moram à debitore contractam, absque alia probatione requisitorum, quæ in hujusmodi interesse lucri cessantis, vel damni emergentis juxta Curia opinionem desiderantur, passim illud decernunt, ut habetur *disc. 108. sub tit. de feud.*

Nulla verò fuit materia, quæ magis pro tempore vitæ forensis in Curia Romana, meum contorserit ingenium, quam ista, non quidem ratione difficultatis, cum comparativè ad fideicommissarias, feudales, ac altiores materias civiles, ea videatur de facilioribus, sed ratione dictæ discrepantiæ opinionum, nedùm inter Catholicos in universum, sed in ipsamet Italia, & quodammodò intra viscera Sedis Apostolicæ, cum ad eò certo & determinato usutam diverso, seu de directo contrario; In Curia siquidem Romana, omnino certum, ac indubitatum est, in judicio pro condemnatione debitoris morosi ad interesse, non sufficere solam moram, per interpellationem hominis, vel legis contractam, nisi pro illo lucri cessantis concurrant requisita posita per *Castrenf. in l. 3. ff. de eo quod certo loco*, & quoad illud damni emergentis, in specie, vel in æquipollenti concurrant requisita posita in *dec. 2. Mohed. de usuris*, quamvis constaret in genere creditorem esse industrem, ac negotiari solitum, & quamvis notorium sit occasiones esse promptas; Idque ex duplici probabili ratione, quarum una utriusque interesse communis est, quod scilicet ita incertum remanet, an creditor pecuniam à debitore debitam in eam causam, vel potius in alios usus erogaturus esset, ex iis quæ in proposito interesse damni emergentis habentur acta in *Afinacen. su hoc eod. tit. disc. 14.* Et altera soli interesse lucri cessantis congrua, quod scilicet negotiationum lucra sunt semper incerta, quinimò & ipsa negotiatio periculosa est, ut ipsamet fors principalis peremptionem, vel diminutionem pati valeat, undè propterea receptum in jure habemus, ratione hujus periculi, tutorem, vel alium legalem administratorem, prohibito esse pecuniam pupillarem, seu aliàs administratam negotiationibus exponere, ex plenè deductis per *Sperell. decif. 90.* ubi etiam de ipsamet Civitate lanuen. quæ negotiantium, ac negotiationum metropolis dici potest; Assig-nando in hoc scribentes exemplum piscatoris; Non enim ex eo quod est solitus piscari, ac promptum habeat mare, in quo piscari valeat, sequitur, quod nisi ab alio piscationis instrumenta impedita essent, certum piscationis lucrum fecisset, quia potuisset nil accipere, quinimò sentire damnum de proprio in fractura retium, aliorumque instrumentorum, juxta casum, de quo in *Masanen. sub tit. de*

locato, cum similibus, ut de his omnibus, cæteris collectis plenè habetur *dec. 29. post Merlin. de pignor.* quæ videatur magistralis & in aliis frequenter, ac advertitur in prima hujus causæ *decif. coram Taja*, quoniam hoc jure sine dubio in Curia vivitur.

Et tamen in utriusque Siciliae Regnis, ac etiam in Catalonia, aliisque Catholici Orbis partibus, quinimò & in aliis ipsiusmet Italiae Principatibus, absque tot considerationibus, & justificationibus, in judicio passim data mora, hoc interesse decernitur, Et consequenter in utroque foro admittuntur hujusmodi conventiones, dum in sensu etiam dicta magis rigorosam opinionem tenentium, id quod operatur mora, datis aliis extremis, ex venioris sententia operari etiam potest conventio, ut patet ex eadem *dec. 118. Ubaldi*, aliàs *372. post 2. vol. conf. Farin. cum aliis per Leotar. d. 9. 72.*

Videatur igitur quomodò hujusmodi contrarietibus acquiescere valeat intellectus, ut scilicet in eadem Ecclesia Catholica, & in materia peccaminosa, ac generaliter & intrinsecè mala de jure naturali & divino, ita ut neque Pontificia potestas dispensare valeat, neque detur parvitas materiae, in uno loco sit usura illicita & peccaminosa, & in altero sit licita & valida, cum tamen in utroque eadem rationes generales pariformitèr vigeant; Quodquè si coniugat causam tractari in Curia Ecclesiastica, seu aliàs eam deferri ad Curiam Romanam, nullum interesse giudiciale sine dictis requisitis decernatur, passim infirmando sententias de partibus, dum etiam Curia Ecclesiastica, sequendo stylum Tribunalium sæcularium illud solent decernere; Quodque tales conventiones usurariae censentur, decernendo idcirco imputationem talis interesse soluti in extenuationem fortis principalis; Et tamen, quod in dictis aliis locis, utrumque giudiciale, & conventionale interesse, passim decernatur, atque tanquam licitum reputetur; Et sic quod res generaliter & intrinsecè mala, vel respectivè, generaliter & intrinsecè bona, nulla data loci, vel personarum diversitate, ex sola diversitate Tribunalium, in uno sit bona, & in altero sit mala; Quod etiam frequenter practicatur in materia censuum, ac etiam conventionum super fructibus recompensativis pretii rei venditæ, ut frequenter *hoc tit. & in altero de censibus*; Ideoque meus intellectus in hoc hebetat, neque percipere potest, quomodo hæc possint insimulare, & quomodo non provideatur, ut ubique inter eosdem Catholicos, una & eadem animæ, & conscientia ratio, seu lex servetur.

Reflectendo autem ad veritatem, occasione istius ac similibus controversiarum, pro locis, in quibus, sive benè, sive malè, id de facto servatur, ac publicè & palàm, etiam in judiciis practicatur, considerabam, quod aut agitur de interesse damni emergentis, Et si in loco viget, magisque recepta est opinio, quæ vulgò tribuitur *Ruiso conf. 104. lib. 4.* quam probabiliorè dicit *Leotar. qu. 75. numer. 14.* ubi alios ejusdem opinionis sequaces refert, tunc quatenus pectinet ad forum externum, de quo tantum meæ sunt partes agendi, nunquam placuit opinio Rotæ & Curia Romanæ insistenti mordicus in altera magis rigorosa opinione, quæ vulgò tribuitur *dicta dec. 2. Mohed. de usuris*, cum qua in Curia regulariter proceditur, quoniam si in loco creditoris & debitoris diverso jure vivitur, cum id non percutiat substantiam, seu intrinsecam naturam usuræ, sed solum diversam formam probandi voluntatem creditoris, cui mora

inora fiat, erogandi scilicet necne sibi debitam pecuniam in ejus debitis fructibus extinguendis, utique cum dicta opinione procedi debet, quoniam durum videret illum cogere ad vivendum cum diverso jure, quodque scire debeat opiniones, quas tenet Curia, dum se regulavit juxta opiniones usu receptas in propria regione, unde propterea justam habuit causam negligendi requisita, ex dicta alia opinione necessaria; Ideoque, per modum loquendi, quaedam Judaeismi species videntur, dictam decisionem *Mohedani*, generaliter & indefinitè attendere etiam in causis regionum & locorum, in quibus dicta alia opinio recepta sit. Et hæc quoad interesse judiciale, quoniam in conventionali hujusmodi difficultates cessant, dum eo ipso quod creditor illud in conventionem deduxit, ita declaravit animum seu destinationem, & consequenter adesse dicuntur requisita juxta dictam *Mohed. decisionem*.

Aut verò agitur de conventionali interesse lucri cessantis, Et tunc aut illud est solum, ita ut debitor, qui voluntariè solvit, contendat de illius repetitione, seu imputatione in sortem ita extenuandam, & pariter, non datis particularibus facti circumstantiis malam fidem, ac depravatum animum creditoris in specie redolentibus, mihi neque placuit opinio Curia, ut in his regionibus, in quibus hoc interesse absque aliqua dictorum requisitorum speciali justificatione in conventionem deducitur, seu in judicio decernitur, ita reputetur illicitum & usurarium, quod restituendum vel imputandum sit, id quod ex dicto publico & communi usu creditur licitum, unde justam causam habuit creditor illud iudicandi licitum, ideoque accessiones in bona fide consumpsit in carentes usus eo modo quo bonorum fructus, ac pecuniarum redditus consumi solent, aliàs non consumpturus ipsam sortem principalem, quam nimium durum est ita insensibiliter per creditorem ad id non cogitantem, atque in bona fide existentem amitti debere, ut ad aliud propositum ponderatur etiam infra in *Baren. Censu*, disc. 17.

Quamvis enim vera sit propositio, de qua in eadem *Baren. Censu*, & alibi, quod in materia usuraria, quicquid sit in foro interno, in externo tamen ³² juris ignorantia non excusat, & consequenter, mulieres, minores, rustici, & similes eodem jure, ac alii censentur, quia possunt, ac debent sapientes & peritos consulere, minusque excusata consuetudo ut infra; Nihilominus id rectè procedit in jure claro & certo, secus autem in jure, nedum dubio, sed omnino ignoto in regione, in quo potius certum est jus esse in contrarium, Tum ex vera & recepta propositione, quod ignorantia juris dubii assimilatur ignorantia facti, & excusat etiam, ubi agitur de lucro ³³ *Mantic. dec. 78. num. 7. & seqq. Cavaler. dec. 81. num. 2. & 141. num. 4. dec. 360. num. 10. p. 6. rec. 559. numer. 6. & 7 p. 5. Buratt. dec. 899. num. 6. Altogr. conf. 99. lib. 1. Redenssch. conf. 18. numer. 25. & seqq.* Tum etiam ex viva ratione, quod si sapientes & peritos regionis consuluisse, absque dubio dixissent, id esse licitum tanquam passim receptum, ideoque durum est cogere negotiantes & idiotas, quod scire debeant illas Romanæ Curia opiniones, quas loci sapientes ignorant, atque Tribunalia non servant, ita ut isto casu pro medio judicio creditor contendere magis videatur de vitando damno insensibilis, ac involuntariæ consumptionis sortis cum diminutis & in dies consumptis fructibus in statu bonæ fidei perceptis, quam de lucro captando; Ideoque licet verum sit in materia usuraria consuetudi-

nem non excusare ex *deduct. per Leotar. quest. 99. n. 2. & seqq. & numer. 6. cum seqq.* attamen durum videret, quod ubi satis dubium est in loco, an dicta consuetudo sit licita, necne, intret obligatio ad restituendum perceptum & bona fide consumptum.

Aut agitur de eisdem accessionibus seu fructibus ratione dicti interesse assequendis, Et tunc quia creditor contendere dicitur de lucro, atque ita litigando in Curia, & certioratus de veriori vel tutiori opinione, quam illa tenet, constituitur in mala fide, non debet hujusmodi accessiones exigere, ideoque justè debitori datur absolutoria, cum tunc cessent omnes rationes, de quibus supra; Ac etiam quia cessante dicto sequitativo motivo excusationis, potius à damno vitando, dicta opinio erronea videret, dictusque respectivè usus, potius abusus, & corruptelæ nomen mereretur, quoniam ita usurarum prohibitio remanere videret merè verbalis, neque datur casus, in quo illa verificetur, cum ita ex vero mutuo quodcumque repetibili, ipsaque sorte assecurata, cerum & assecuratum lucrum ratione temporis relinquet, in quo propriè usura consistit.

Undè propterea, ut in pluribus disputationibus super similibus contractibus dicere consuevi, & advertitur etiam in *Firmana disc. 1. de manifesta fatuitate notari mererentur Cano. ista & Theolo. 34* gi. ac tot Rotæ aliorumque Tribunalium decisiones, tot quæstiones in hac usuraria materia disputantes, præsertim circa realitatem cambiorum, ac reprobationem eorum, qua *sicca* dicuntur, sive circa fructus & usuras dotales, ac fructus recompenlativos, ex æquitate *text. in L. curabit, Cod. de action. empti*, ac circa invaliditatem censuum in casibus non servatæ formæ bullæ Pii, sive ubicumque libertas repetendi sortem superpetit, aut creditor scit fundum esse incapacem, sive alienum cum similibus, de quibus hoc titulo, & in prædictis aliis, *de cambiis, censibus, & dote*, dum absque tot ambagibus & disputationibus, ita cum solo verbali calore interesse damni emergentis vel lucri cessantis, ex puro mutuo, absque periculo, nec fortis, nec fructuum, accessiones percipi possunt.

Et quamvis vera etiam sit propositio, cum qua tenentes hujusmodi opinionem procedunt, quod scilicet licitum sit, etiam ab initio certam taxam, justam & verisimilem, habita ratione majoris vel minoris ejus cursus, omniumque aliarum considerationum statuere tanquam per transactionem super fructibus, ut habetur *dicta decis. 118. Ubaldi num. 8. aliàs 372. post 2. volum. conf. Firin. cum aliis per Leotar. dicta quest. 72. num. 8. & seqq.* ac latius per *Giballin. de quo dicto disc. 1. Nihilominus adhuc manifesta fallacia est in applicatione, quoniam ut eodem disc. 1. advertitur, id rectè procedit cum terminis propriis, vel saltem adinstar contractus trini, de quo ibi agitur, seu aliorum, de quibus in *Tusculana, & in Romana nautici fœnoris disc. 2. & 3.* Ubi scilicet interesse seu lucrum est verisimiliter speratum in magna summa, cujus modica pars creditori tribuatur, reliquum verò, quod debitori dimittitur, dici possit justum, ac proportionatum præmium, seu merx utriusque assecurationis, tam fortis, quam lucrorum, & non aliàs.*

Hoc autem, attento dicto usu, per quem interesse judiciale vel conventionale taxatur ad septem circiter pro centenario, plus, vel minus, est omnino inverisimile, & quodammodo impossibile, quoniam ita supponere oporteret magnum & excessivum lucrum mutuantis, si ejus periculo pecuniam

niam negotiationibus exposuisset, *ut eodem disc.* 1. quod lucrum utique praxis non docet, saltem juxta communes & frequentes occasiones, quæ tanquam notoriæ per tenentes hanc, verè reprobam opinionem, supponuntur; Porro quia id indefinitè practicitur, etiam cum creditoribus, mercaturæ & industriis non incumbendis, eis-que minus apris, idèdque nullum dignosci videtur probabile fundamentum, cui hæc opinio, sive hic usus innitatur, quoniam principia generalia sunt vera, tam circà licitam conventionem interesse in genere ab initio, quàm circà taxam verisimilem, juxta probabiliorem opinionem, quamvis etiam in utroque satis contradictam ex relatis *per Leotar. dicta quest.* 72. & *Ubald. dicta dec.* 18. ac alios; Sed error, ac fallacia consistunt in applicatione, quoniam intelliguntur sano modo, & cum dictis requisitis.

Ideoque in praxi hæc opinio verificabilis non est, nisi in eo interesse, quod succedit loco fructuum percipiendorum ex investimentis tutis, putà instabilia, sive ratione frequentioris occasionis, in loca montium, aliaque jura cum Principe vel Republica, ac etiam in census ex deductis *per Leotar. dicta quest.* 72. *numer.* 7. Non attendendo tamen omnimodam proportionem, sed habita ratione ejus quod interest, ac judicio peritorum æstimari potest, pecuniam investitam esse magis in mutuum repetibile, & absque aliquo periculo peremptionis vel diminutionis fortis, quàm in hujusmodi investimenta, in quibus adsunt onera & pericula respectivè, peremptionis, vel diminutionis, ac etiam irrepeditilitatis fortis. Quibus considerationibus habitis, juxta currentem usum vix hoc interesse ad tria, vel ad summum quatuor pro centenariò & parùm plus sustineri posset, ut notorium videtur.

Applicando autem ad casum præsentis controversiæ, attendita dicta distinctione, pro meo judicio, satis probabili, Quando iste mutuator in bona, sinceraque fide versando, publicè & palam ita contraxisset, tunc pro ipso excusando à restitutione vel imputatione accessionum spontè solutarum, ac in statu bonæ fidei consumptarum, reflectendo ad veritatem; responderi debere crederem, Atque ad hunc effectum considerabilis esset circumstantia bonæ qualitatis & famæ ejusdem, quæ ponderatur in ultima decisione 19. *Novembris 1668. coram Alberгато*, Et quam ad excludendum factus esse considerabilem, advertitur etiam in *Romana locorum montium de Mutis sub tit. de Regalibus, disc.* 32. Ac etiam, considerabiles essent aliæ duæ circumstantiæ in eadem decisione ponderatæ, de quibus infra in tertio & quarto puncto, laudi scilicet, seu transactionis ex illius emologatione resultantis, & utilitatis, quam mutuarius absque suffocatione reportavit ex pecunia mutuata voluntariè erogata in acquisitionem fructiferi & utilis prædii, cum præmissa coadjuvare seu confovere viderentur dictam bonam fidem excusantem à perceptis & consumptis, ex eadem ratione, ob quam passim in jure receptum habemus, non dominum excusari à fructibus, quos bona fide percepit & consumpsit, quia credebatur suos, ad quem effectum neque necessaria est bona fides positiva, sed sufficit abesse malam, ex collectis *apud Merlin. dec.* 663. alias *dec.* 3. *par.* 7. *rec. Buratt. & adden. decis.* 184. *Gregor. & add. dec.* 74. & *passim*, Qui termini ad rem adaptabiles quoque videntur.

Sed considerabam ista incongruè applicari huic mutuatori, qui perceptis clam & occultè anti-

patis usuris, expressè professus est facere mutuum gratuitum, & absque aliquo interesse ut supra non quidem ut data substantia licitarum accessionum, ista contrahendi forma tollat veritatem, juxta casum, de quo *in dicta Fulginaten. disc.* 16. sed ad defumendam ejus malam fidem, quodque ita credidit hujusmodi conventionem, ac respectivè exactiorem tanquam illicitam & usurariam publicè & palam fieri non potuisse, undè propterea cessante dicto fundamento bonæ fidei & justæ credulitatis, inspecta etiam sola veritate, contra ipsum probabilius respondendum credebam.

Quoverò ad tertium punctum compromissi, ac successivè acceptationis laudi, duæ separatæ inspectiones desuper cadebant, Una super ipsius compromissi & respectivè laudi nullitate ex defectu habilitatis personæ Arbitri, Et altera super relevantia pacti seu transactionis resultantis à dicti laudi emologatione, in qua solum magnum fundamentum constituit dicta ultima decisio 19. *Novembris 1668. Alberгато*.

Prima inspectio erat plana pro laudi & compromissi nullitate, ex dicto motivo inhabilitatis personæ secularis, quæ solum capax est in hac materia cognoscendi & judicandi super iis, quæ facti sunt, super probatione scilicet exactiorem usurarum, sive super probatione & liquidatione interesse cum suis requisitis ipsarum usurarum recompensativi seu justificativi; secus autem ubi quæstio est juris super ipsa usura, ac de cognoscendo & decidendo, an conventio sit licita & respectivè usuraria, cum tunc sive per viam judicii, sive per viam arbitrii, in laico urgeat illa omnimoda incapacitas, quæ generaliter in eo militat in materiis Ecclesiasticis & spiritualibus, quoties, ut dictum est, punctus controversiæ consistat in jure, secus autem ubi in nudo facto temporalitatis *ad text. in cap. contingit de arbitris, & Clementina secunda de judiciis, Imola in cap. innovuit de arbitris*, cum aliis *per Borell. de compromissi. §. 2. gloss. 1. numer.* 113. *Blanch. eodem tractatu quest.* 4. *num.* 9. *Rot. decis.* 315. *par.* 2. *divers.* & in prima hujus causæ decisione 31. *Martii 1664. coram Taja*, atque ita distinguendo inter jus & factum, ex *Diana & aliis allegatis* admittitur in *ultima decisione coram Alberгато in fine*; Licet enim deduceretur altera nullitas dicti compromissi ob mixturam unus minoris inter fratres compromittentes, at tamen hanc nullitatem ego parvifaciebam, quia non influit in materiam usurariam & malam fidem.

Et circà alteram inspectionem transactionis ex dicti laudi emologatione resultantis, ultima decisio in §. *ante penult.* plenè comprobatur conclusionem, quod super usuris compromitti & transigi potest, quodque illæ per transactionem remitti possunt ex collectis *per Mantica. de tacit. lib.* 26. *tit.* 5. *num.* 5. *Giballin. de usuris lib.* 2. *cap.* 3. *art.* 4. *Leotar. quest.* 99. *numer.* 19. & *seqq.* apud quos concordantes, & habetur etiam *per Rotam dec.* 38. *par.* 5. *rec.* & in aliis; Verùm pariter in hoc fallacia versabatur in applicatione ad factum ob dictam transactionis insubstantiam; Tum ex eo, quod in animo partium non fuit explicitè procedere per viam transactionis, sed solum per viam simplicis acceptationis laudi, quæ ex juris fictione vel subintelligentia vim seu speciem transactionis habet; Undè rectè cadere observabam receptam conclusionem super invalida transactione inita ex falso præsupposito, quod ita adesse dicitur, dum partes credebant dictum laudum validum & obligatorium; Tum clarius, quia ut in prima decisione *coram Taja*, & in aliis subsequenteribus advertitur, Et est principium abso-

lutum,

litum, de quo in aliis materiis satis frequenter, ad essentiam transactionis, nedum requiritur dubietas rei in transactionem deducta, quoniam illa non datur in claris, sed etiam ut aliquid hinc inde detur, vel respectivè dimittatur, habita congrua proportione futuri dubii eventus litis; secus autem, ubi unus transigentium obtinet totum id, quod plena, & omnimoda victoria parere posset, quoniam tunc dicitur transactio leonina; Quinimò juxta opinionem, quam tenet Curia Romana, etiam satis largè, & contra D. D. sensum fortè probabiliorè & magis communem, etiam in transactione proceditur cum terminis textus in l. 2. Cod. de rescind. vendit. ut in Romana transactionis 15. Decembris 1659. § 19. Aprilis, & 28. Junii 1660. coram Verospio, de qua in sua materia sub tit. de emptione & venditione, & frequenter; Unde cum hoc laudum omnes uturas jam integrè tunc exactas creditoribus decreverit, nulla illarum remissione facta debitoribus, quorum favore aliud arbitratum non fuit, nisi reductio in futurum earumdem usurarum ad minorem rationem quinque pro centenatio, ita remanebat clarè transactio leonina; Ut enim benè advenitur per *Leotar. dicta quasi. 99. num. 19. § segg.* neque laudum, neque transactio simpliciter & de per se, vel alia conventio reddere potest licitas uturas, sed vel accedente probabili dubietate, an sint licitæ & debitæ, nec nò, ad justam proportionem futuri dubii eventus transigatur, ut est vera & propria transactionis natura, vel quod debitor sciens & volens, cessante ratione suffocationis, atque ex omnino spontanea voluntate eas remittat tanquam liberam & gratuitam donationem, quorum neutrum dici poterat tam ex defectu voluntatis, dum debitoribus adhuc erant tales in sorte, ideoque id in animo nunquam habuerunt, quam ex defectu potestatis, quia erant pupilli & minores, quibus hæc libera donandi potestas non datur.

Deducendam quoque tanquam Advocatus ætæram speciem nullitatis, ex eo quod transactum esset super re non dubia, eò quia clarum est de utroque jure divino & humano, uturas esse illicitas & inaddebitas, sed reflectendo ad veritatem, istud motivum non erat probabile, cum ex supra discursis in secundo puncto, stare more regionis, aliisque supradictis considerationibus, dubietas negari non posset.

Demum quoad quartum & ultimum punctum utilitatis, quæ ex pecunia mutuata debitori resultaverat, mediante acquisitione prædii fructifera, satis modica, & ferè nulla disputatio desuper cadebat, ex recepto & absoluto principio, quod in materia usuraria spectatur solum, quid interfit mutuatoris, non autem mutuatarii, ex deductis per *Leotar. qu. 32. num. 30. quasi. 78. num. 14. § quasi. 80. num. 18.* & omnes; Sicuti è conversò, ubi mutuarius non est in damno, neque inspicitur utilitas mutuatori ex contractu resultans, ut in *Romana locationis vene supra decis. 4.* quod agnoscunt etiam dictæ contrariæ decisiones, præsertim ultima coram *Albergato*, dum solum ponderant hanc circumstantiam, non quidem ad effectum justificandi accessiones, sed ad effectum excludendi in debitorè præcisam indigentiam, & successivè suffocationem, quod tamen meo judicio neque videbatur considerabile, quoniam adhuc suffocatus dici potest ille, qui, vel ratione affectionis, vel ratione speratæ utilitatis, nollit amittere illam promptam occasionem, quam ob pecuniæ cateniam esset aliàs amissurus. Atque ex his probabiliores videbantur pri-

Card. de Luca de Usur. & Interess.

mæ resolutiones, dum ita constabat, creditorem versatum esse in mala fide.

ROMANA
IMPUTATIONIS FRUCTUUM
INTER
COLLEGIUM ROMANUM,
ET
FABRICAM ECCLESIAE
EJUSDEM COLLEGII.

Responsum pro veritate.

An fructus, seu accessiones voluntariè, & absque pacto solutæ pro credito pecuniario sint licitæ, ita ut non extenuent sortem; Et de circumstantiis dictam perceptionem licitam reddentibus.

SUMMARIUM.

- 1 *Facti series.*
- 2 *Pro mutuo vero, vel interpretativo nulle accessiones recipi possunt, non probatis requisitis interesse lucri cessantis, vel damni emergentis.*
- 3 *Intellige ubi ex conventionem, secus si debitor absque pacto sponte solvit.*
- 4 *Pendet ab arbitrio Judicis inspicere, an dicta solutio pendeat a mera liberalitate, nec nò.*
- 5 *Eadem distinctio habetur in materia simonia.*
- 6 *Quando dicatur benè justificatum interesse, ob quod accessiones, etiam ex mutuo percipi possunt.*

DISC. XIII.

FActo insigni legato per Cardinalem Ludovicum Ludovisium (cut. 200. m. pro construenda Ecclesia in Collegio Romano Societatis JESU, sub Invocatione S. Ignatii, cum dispositione, ut si quid perfecta Ecclesia, superesset, erogaretur in ejusdem, vel Sacristiæ ornamentum, vel Collegii utilitatem, Executorum seu Commissariorum arbitrio; Cum ejusdem Societatis Præpositus Generalis, prudenter dictæ fabricæ particularem administratorem deputasset, diversum ab economico Procuratore, seu administratore ipsius Collegii, ita ut essent duæ stationes separatæ; Temporum autem conditio, seu qualitas ædificii circa ejus constructionis initia exigeret aliquam pecuniam per restatoris hæredem solutam, remanere otiosam, Collegium verò, ob ejus urgentias pecuniâ indigeret, quam aliàs ad census, vel sub alio interesse accipere oportuisset; Hinc idem Præpositus Generalis assensitum est, ut administrator fabricæ mutaret administratori Collegii scuta sex mille, pro quibus dicto administratori Collegii injunxit, ut pendente restitutione responderet ad beneficium fabricæ fructum ad rationem scutorum quatuor pro quolibet centenatio & anno, quæ summa tunc temporis erat nimium moderata, & forsan in commercio non

D faci-